

ZIJN MIJN

De mol is zo blind als een mol. Met zijn bijna dichte ogen kan hij het eind van de tunnel niet zien. Verwachten of bedenken dat er een uitweg kan zijn, lijkt zijn krachten te boven te gaan. Wijd opensperren zou hem ook niet veel verder helpen. Zes voet onder onze graven valt er niets te zien. Hij moet vlak voor zijn neus wroeten en tegelijk alles wegscheppen om zicht te krijgen. Elke kubieke centimeter verandert pas in waarneembare ruimte als het teveel aan teel- of kiezel-aarde eruit is verwijderd. Vandaar deze symbolische samenvatting: mollen zouden weleens de eerste verworpenen der aarde kunnen zijn. En mijnwerkers de laatste proletariërs.

In zijn jeugd heeft Marx deze metafoor zeer ver doorgedreven. En op een haar na het oculaire begrip vervreemding gemist. In eerste instantie een oogheeskundige kwestie. De arbeider die elf uur per dag opgesloten zit in de duisternis van een mijnschacht en door het werk blind wordt, is er erger aan toe dan een mol. Hij krijgt wel een schadeloosstelling voor die regressieve mutatie,

al dan niet het minimumloon, maar wordt niettemin achterhaald door dit dierlijke lot: centimeter voor centimeter vooruitkomen in een gang zonder begin of eind. En niets is onmenselijker dan je huid verruilen voor die van een lager zoogdier.

Wat betreft de paarden die de karretjes moesten trekken: zodra ze in de diepte waren neergelaten stak men ze de ogen uit zodat ze zich beter dood konden werken. Nog in 1953 werden in de steenkoolmijnen van Cagnac op deze wijze paarden van hun gezichtsvermogen beroofd. Nadien is die mensonwaardige praktijk afgeschaft, dat valt te begrijpen. De hoge vlucht van ruitersclubs en harddraverij maakte deze knollen geschikt voor minder uitputtende activiteiten, kortom er vond een omschakeling naar de tertiaire sector plaats.

Mede dankzij de blindheid van de vakbonden lieten de mijnwerkers daarentegen hun putten niet in de steek; ze kwamen alleen uit de diepte om van Kolenmijnen te eisen dat hun ellendige lot bleef bestaan. Wat voor heroïsche vervreemding manifesteerde zich toen op straat? Als je goed keek naar die oproeren, even wanhopig als wanhopig stemmend, leken het zwarte brokken

die in het volle daglicht duisternis uitstraalden. Genoeg daarover, Nerval heeft het al zo mooi verwoord: de zwarte zon van de melancholie. Wat was er na een eeuw uitbuiting van de arbeiders overgebleven? Brandstof, een briket, niet meer, op dezelfde manier geëxploiteerd. Tot erts gereduceerde mijnwerkers. Wie zou de eerste steen naar hen werpen?

Maar er moet daar beneden nog iets anders gebeurd zijn. Een mens kan niet ongestraft full-time gangen boren zonder zich ook de visie van de mol eigen te maken. Al borend raakt hij aan de wortel van elke kritische geest: zich een gezichtsveld banen, graven om beter te zien, anders gezegd, de orde der dingen omgooien naarmate hij de weg erin wil vinden. Mijnwerkers waren in potentie onze undergrounddenkers, de aangewezen personen om te bevestigen dat hier op aarde geen vrije lucht is, maar dat je terrein wint op het obscurantisme door de grondstoffen van ons bestaan aan te pakken. Twintig eeuwen filosofie in één klap weggegraven. Oneigenlijk toegepast kon een dergelijke materialistische blik zich alleen maar tegen de kompels keren. En de economie in haar irrationaliteit ze alleen maar levend begraven.

Jacques, de jongste telg van een familie waarin stoflong heeft huisgehouden, gaat vlak bij Alès nog steeds de grond in, maar alleen als gids. De mijn is opnieuw ingericht, nu als museum. Voor het kritische publiek van toeristen ontpopt hij zich als pedagoog: 'Voor ons was de sluiting een ramp. Maar sta eens even stil bij de omstandigheden: stof, lawaai, kans op ongelukken en de pijnlijke gevolgen: honderd procent beroepsziekten...' Hij weet er duidelijk meer van, maar heeft geen zin erover uit te wijden. Om de twee dagen gaat hij op de afdeling Longziekten een nieuwe zuurstoffles halen voor zijn oudste broer, die thuis aan de beademing vastgeklonken zit. Nog een dagelijkse klus die Jacques aan Kolenmijnen dankt.

Een van de mijngangen is intact gelaten en daar reizen de bezoekers door de geschiedenis van de technieken, in omgekeerde volgorde, tot aan het tijdperk van de holenmens: een paar etalagepoppen, verstart tijdens het zware werk, halfnaakt, een primitief werktuig in de hand. En aan het eind van de onderaardse gang vertelt Jacques: 'De aders waren zo dun dat ze nog in de jaren zestig met een kleine pikhouweel werden losgehakt. Allemaal verleden tijd, dames en heren, dat was

het, afgelopen, dank voor uw aandacht...' Zonder enig commentaar.

En als hem weleens zijn mening wordt gevraagd over het stilleggen van het werk, zwijgt hij, niet zonder een nostalgische zucht te slaken.

Maar laat er vooral geen chauvinistische, arbeideristische intellueel met een ziekenfondsbrillette tegenover hem de lof gaan zingen van het nationale industriële erfgoed of de rentabiliteit van de enige echte Franse steenkool.

'Ga zelf maar naar die Hell!'

Jacques gruwet van dat soort blinden.

POSTE RESTANTE

Een voor een monstert Éric zijn toekomstige collega's: dertig gediplomeerde volwassenen die zitten te keuvelen in een klaslokaal. Hoewel hij nog nooit in een gevangenis is geweest doet het hem daaraan denken: een collectieve bezoekersruimte. Allen hebben een harde leerschool achter de rug. Éric komt van even ver als zij, en toch voelt hij zich een geval apart. Dat zal wel kenmerkend zijn voor de laatst-ingetreden, hun narcistische ponteneurtje. Maar door zo aandachtig naar zijn soortgenoten te kijken is Éric bijna zijn pillen vergeten: om de drie uur vier keer twee. Reken maar uit, dat is veel, volgens de tafels van vermenigvuldiging: twaalf capsules per ochtend, onopvallend weggeslikt, om geen argwaan te wekken bij de andere ter plaatse verzamelde zieltoegenden. Érics hele receptenbriefje is gevuld met een gespecificeerde tritherapie: 'antinucleosiden', 'antiproteasen', 'antiallergica' en bijkomende 'antidepressiva'. Samengevat op het schoolbord zou dat resulteren in : $((1+1+1+1) \times 2) \times 3 = 32$. Zo zouden de leerlingen weten volgens welke ele-

mentaire bewerking hun leraar iets bij zijn levensverwachting hoopt op te tellen.

Maar Éric geeft allang geen nieuwe wiskunde meer op de middelbare school. Na uitgebreid onderzoek is hij op 'langdurig ziekteverlof' gesteld: drie jaar rust, zonder mogelijkheid tot verlenging. Daarna wordt de herstellende geacht zijn werk te hervatten. Als zijn toestand verergert, is dat gewoon pech. De ongeneeslijke chronisch zieke kan alleen nog kiezen tussen een ander type diagnose – waaraan hij nieuwe rechten zou kunnen ontlenen – en een zeer karige arbeidsongeschiktheidsuitkering.

Drie winters zonder immuunsysteem, daar kun je aan onderdoor gaan. Maar de tijd is voor Éric voorbijgevlogen. Hij heeft zich zes maanden ontspannen op de Antillen, raakte verkikkerd op een Andalusische acteur, begon daarna weer te lezen, te flaneren, uit te gaan. Kortom, hoewel minder genezen dan ooit, vond hij voor zichzelf weer wat bestaansredenen. En was er ook van overtuigd dat zijn ziekte salaris verdiende. De werkloosheidskuur had in zijn geval onmiskenbaar succes. Zozeer dat Éric, uit luiheid of uit noodzaak, niet lijdt aan het schuldgevoel dat vaste prik is bij uitkeringstrekkers. Hij lijkt bijna

gelukkig omdat hij weet dat hij binnenkort aan zijn eind zal komen door een virus en niet door de verborgen morbiditeit van het werk. Van twee kwaden staat nooit vast welk het ergste is.

Éric heeft uit zijn bijzondere situatie een altruïstische les getrokken: de toestand van voorwaardelijk overledene vraagt om een bestaansminimum. Laten we zeggen tienduizend franc per maand voor een gewone sterveling. Éric is overigens van plan bij een volgend medisch bezoek voor zijn hachje op te komen. Zal hij de psychiater van het ministerie van Onderwijs kunnen overtuigen? Doorgaan voor verknijpt, dat is de laatste nog aanvaardbare uitweg. Met twee jaar extra uitstel in het verschiet.

Vooralsnog heeft Éric een oplossing gevonden: leraar bij het schriftelijk onderwijs. Tijdens de voorbereidingsbijeenkomst had hij verwacht andere lijntrekkers van zijn soort tegen te komen, omhooggevallen amateur-huiswerkverbeteraars, stuk voor stuk ziekelijke beoefenaars van de ledigheid. Helemaal mis. De collega's hier hebben al twintig, dertig jaar ervaring en vertonen alle symptomen: gebrekkig gehoor, allergie voor krijt, pleinvrees en andere manisch-depressieve stoornissen. Ze zijn hier terechtgekomen na te

zijn gevlucht voor de ernstigste ziektebron die er in het schoolmilieu bestaat: de leerling. Vandaar deze provisorische oplossing: de leraar op afstand houden en de kinderen in quarantaine. Dat is, naar het schijnt, waarom pedagogie per post gunstig is voor de gezondheid.

De bijeenkomst is bijna voorbij. Maar Éric is er nog niet van af. Laatste punt op de agenda: de cijfers. Elke bolleboos voelt zich geroepen zijn mening te geven. Korte opsomming: 'Het gemiddelde van al het ingezonden huiswerk kan niet tippen aan het gemiddelde.' Een andere geblaseerde die zijn pensioen ziet gloren: 'Null!', wat hem betreft. En indien mogelijk zelfs 'Lager dan nul...' Hun enthousiasme trotseert de wetten van het gezond rekenkundig verstand, maar dat hindert niet. Allen jubelen bij de gedachte te kunnen doorhalen, onderstrepen en uitvaren in de marge van het huiswerk vol fouten dat hun wekelijks zal worden thuisbezorgd. Ze popelen nu al om thuis met rode inkt de gebreken van de jeugd grondiger aan te pakken en zo hun oude dag te vullen.

Hoewel hij er nog nooit een heeft betreden, waant Éric zich in een gekkenhuis: dertig verplegers die eenstemmig pleiten voor hun eigen

thuisverpleging. Of hij moet een kwade droom hebben gehad. Maar zijn buurman aan het tafeltje herinnert hem aan een harde werkelijkheid: 'Zo? Nieuw hier? Dikke pech, dan krijgt u de ergste gevallen in de maag gesplitst, enkel jonge zigeuners. Echt verschrikkelijk wat een vodjes ze ons sturen, die jochies. Hoe kunnen die ooit wat leren...? Ze verkassen constant! Nooit op hetzelfde adres!'

Sindsdien is Éric vijf keer verhuisd zonder zijn post te laten nasturen. Als ik zijn laatste ansichtkaart mag geloven, waar een Spaanse postzegel op zit, is hij van plan zijn dagen te eindigen in Sevilla, gehuisvest door de jongste van een gitano-familie.

'Met die dode staart die achter me aan sleept blijf ik moeilijk overeind. Dat grut loopt eraan te trekken, en ik mag niet bewegen terwijl hun ouders de foto nemen. [...] Soms word ik in mijn kruis getast omdat iemand wil weten van welk geslacht ik eigenlijk ben.' Aldus José, die Pluto speelt in Disneyland. Hij is een van de slachtoffers van de arbeidsmarkt die Yves Pagès opvoert in zijn bundel *Petites natures mortes au travail*. Deze Nederlandse vertaling brengt daaruit een selectie.

Pagès heeft een aantal verhalen van werkenden en ontslagenen verwerkt tot een serie navrante minidrama'tjes, die laten zien dat de vervreemding op de werkvloer nog steeds groot is. Bazen en banen zijn abstract geworden, maar werknemers zijn nog steeds mensen en nog steeds de klos.

YVES PAGÈS [1963] is naast schrijver ook redacteur bij uitgeverij Gallimard. Zijn oeuvre omvat onder andere romans, kort proza en toneel. Het wordt gekenmerkt door een geconcentreerde stijl en een surrealistische, speelse ondertoon. Pagès is onmiskenbaar een van de interessantste jonge Franse schrijvers van dit moment.

'Uiteindelijk kun je *Kleine stilleven met werk en ontslag* een soort verhandeling noemen over verzotheid op woorden, over liefde voor de taal.'

Sylvaine Jeminet - Urbuz.com

ISBN 978-90-78068-61-7

9 789078 068617 >